

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

60
TAALBOEKJE

VOOR DE

LAGERE SCHOLEN.

VEREENIGING

VAN

SPREEK- EN STIJLOEFENINGEN

EN

SPRAAKKUNST,

DOOR

J. DEN BROEDER en A. JANSEN,

HOOFDONDERWIJZERS TE ROTTERDAM.

VIERDE STUKJE.

(Gelijktijdig te gebruiken met het 3de Stukje.)

TWEEDE DRUK.

J. H. DUNK. — ROTTERDAM.

1874.

Zie vooral de achterzijde van den omslag.

W. VISSE
 BOEKHANDEL
 WAGENSTRAAT 27
 'S HAGE

Harnisch, F. Hen-
 Groningen, 1871, " 7,50.
 met pl. " 1,—
 J. Bergsma, 3e " 1,90.
 of de natuur be-
 met houtspeel- " 1,—
 " half mar. ring " 9,50). " 4,50.
 1, Leiden, 1860 " 1,90.
 " 1,90.
 ers, 1866. " 0,45.
 nsterdam, 1863, " 1,10.
 " 1,50.
 " 1,—

Atlas der geheele aarde, door P. H. Witkamp, Tiel. " 1,25.
Bancroft, G., Geschiedenis der Vereenigde Staten van Noord-Amerika n. d. " 3,25.
 21sten druk I, Groningen, 1869. (f 4,50).
Baring-Gould, S., Legendes en wonderverhalen uit den ouden tijd, door " 1,50.
 D. Lodeesen. Amsterdam, 1869
Baumgarten, M., Een nieuw boek over de navolging van Jezus Christus door " 0,75.
 Chantepie de la Saussaye, Rotterdam, 1864 (f 1,50).
Beers, Jan V., Gevoel en leven. Poëzie, Amsterdam, 1869 (f 1,80) " 1,45.
Beleze, Handleiding tot de huishoudkunst. Een vraagbaak voor huwbare meis- " 0,95.
 jes en jonge vrouwen.
Bellamy, Bloemlezing uit zijne gedichten, Rotterdam, 160 l. stempelh. f 0,45.
Bennink Jansonius, R., Vrouwenliedte, zangen des geloofs en der liefde 's Hage, " 1,20.
 1867 in l. prachtband verguld op snee, met vign.
Bergh, S. J. van den, Onze Muzie, Album van gemengd " 1,20.
 dichters der 19e eeuw, Schiedam 2e dr. l. prachtb. (f 1,45).
Bergvoigt, Friedl., Twee vertellingen, naar het hoogeld. " 1,25.
 met titelvignet.
Betje, De goedkoope kenkenmeid, Gonda, 4e druk.
Bilderdijk, W., Bloemlezing uit de werken van, d. Dr. " 1,25.
 1869 roij. 80 (f 5,60)
Bloemen voor Neêrlands schoonen, Dichtbundel voor " 0,65.
 met staalgravuren l. prachtb. verg. op snee. 160, 8 diverse
Bloemlezing uit de werken van nederlandsche Dichters " 1,—
 Schiedam, 1866, l. b. (f 1,45).

Obr. 2335

TAALBOEKJE

VOOR DE

LAGERE SCHOLEN.

VEREENIGING

VAN

Spreek- en Stijloefeningen

EN

SPRAAKKUNST,

DOOR

J. DEN BROEDER en A. JANSEN,

HOOFDONDERWIJZERS TE ROTTERDAM.

VIERDE STUKJE.

(Gelijktijdig te gebruiken met het 3de Stukje.)

Tweede druk.

J. H. DUNK. — ROTTERDAM.

1875.

1955.09.25 - F...

WAGENINGSCHĒ BOEK- EN MUZIEKDrukkerij.

VIERDE STUKJE.

§ 1.

Leer dit: *Spreken is zijn gedachten, gewaarwordingen en begeerten door woorden hoorbaar te kennen geven.*

Een woord is een spraakklank, die ons aan nog iets anders doet denken, dan aan den klank zelf.

We hebben dikwijls van zinnen of volzinnen gesproken.

Een zin is een woord, of een reeks van woorden, waardoor een gedachte volkomen uitgedrukt wordt.

Zie hier voorbeelden van zinnen, die uit één woord bestaan :

Luister! Hoort! Denk!

Welke woorden zijn het, en in welke wijs van het werkwoord staan ze?

In iederen zin moet een werkwoord voorkomen, dat in een der drie persoonsvormen staat.

Het gebeurt wel eens, wanneer men door een enkel woord, of door eenige woorden zijn gedachten krachtig wil uit drukken, dat het werkwoord wordt weggelaten.

Bv. Als er brand is, roept men: *brand! brand!*

Als de onderwijzer zegt: *Stille!* dan weet ge, wat hij daarmee zeggen wil. Men noemt zoo'n uitdrukking ook wel een *toeroep* of *uitroep*.

Hoe zoudt ge de uitdrukking *stille* tot een zin aanvullen?

Bij een toeroep heeft men iemand meer bepaald op het oog, bij een uitroep niet.

Zie hier eenige uit- en toeroepen.

God dank! Heil u! Geluk er mee! Opletten! Geluisterd! Hij aan het loopen! Eere den man! Gezegend het land! Hij hem helpen? U verraden? Ik u verraden? Dat nooit! Voorwaarts! Nu of nooit! Leien boven tafel! Geen gepraat daar! Niet waar, moe! Eerst vader, dan de kinderen.

Geduld wat, Piet!

Zeg de beteekenis van die uitdrukkingen.

Verzin er ook eenige en schrijf ze op.

Er zijn ook zinnen, die niet volledig zijn; maar die we in het spraakgebruik zoo bezigen, omdat we onze gedachten toch verstaanbaar er door uitdrukken.

Zeg, wat aan de volgende zinnen nog toegevoegd zou kunnen worden.

Ik ben van daag tien jaar. Ik ben van Delft. De man is aan den drank. Een meter is tien decimeters. De beurt is aan u. De kachel is van ijzer.

§ 2.

Er zijn woordjes, die ge zeker wel eens hebt uitgesproken, als ge bijzonder blij of bedroefd, of verwonderd of verschrikt waart.

Hier staan er eenige: *Ba! ach! och! o! ei! ha! foei! ho! hei! heisa! hoera! sus! hou.*

Zij heeten **tusschenwerpsels**. De beteekenis van die woordjes is op zich zelve niet helder; maar komen ze bij een zin, dan kunt ge die eerst goed vatten. Ze zijn eigenlijk uit- of toeroepen, of komen ook daarbij.

Zie maar. *Ba, hoe leelijk!*

Wat wilt ge met dat *Ba* bij den zin te kennen geven?

Wat beteekent het tusschenwerpsel *o!* bij deze zinnen?

O! wat heb ik een pijn! O! hoe mooi is dat schilderstuk!

O, Jongens! wat een pret zullen we hebben.

Voeg bij de opgegeven tusschenwerpsels een zin.

Hier staan nog eenige tusschenwerpsels: *pas, pief, poef, krik, krak, klots, plomp, bom, plons.*

Wanneer gebruikt men die woordjes? Zet er eenige zinnen bij.

Wat zou de bedoeling wel zijn van iemand, als hij deze tusschenwerpsels gebruikt: *voort! weg! marsch! stil! welaan! voorwaarts! welkom! halt?*

Tot de tusschenwerpsels behooren ook sommige onwielvoegelijke uitdrukkingen, die niet in den mond van een beschaafd mensch passen. We zullen er maar geen noemen. Ge begrijpt de bedoeling zeker wel.

Achter het tusschenwerpsel zet men doorgaans een uitroepeteeken. (I) Waarom denkt ge?

§ 3.

Lees dezen zin: *Honden zijn huisdieren.*

Zulk een zin heet een **enkelvoudige zin**. Het is een reeks van woorden, waardoor maar één gedachte uitgedrukt is.

Lees nu ook dezen zin: *Honden en katten zijn huisdieren.*

Wat is het onderwerp in dien zin?

Maak er eens twee zinnen van.

Als een onderwerp in een zin zóó voorkomt, dat de zin in twee zinnen kan ontbonden worden, heet het een **nevengeschikt onderwerp**.

Welk woordje is er gebruikt om die twee zinsdeelen te verbinden?

Hoe heet zulk een woordje?

Zeg eens hoe het onderwerp, het gezegde, het lijdend voorwerp en de bepalingen zijn in den volgende zin:

Jan en Piet vereeren en verblijden hunne ouders en meesters door ijverig leeren en een braaf gedrag.

Maak er acht zinnen van, waarin geen der zinsdeelen nevensgeschikt is.

Zoudt ge van den volgende zin ook twee zinnen kunnen maken: *Ik heb mijn leermeester en mijn vriend verloren.* En van dezen: *Ik heb in hem mijn leermeester en vriend verloren?*

Welke verschillende beteekenis hebben die zinnen?

Schrijf vijf zinnen met nevensgeschikte zinsdeelen.

§ 4.

Verbind deze zinnen: *de musch is een zangvogel; de vink is een zangvogel* door het woordje *en*.

Lees den zin, dien ge nu hebt verkregen. Uit hoeveel zinnen bestaat die zin nu?

Zulk een zin heet een **samengestelde zin**. Waarom, denkt ge?

Van die twee zinnen kunt ge een enkelvoudigen zin maken. Zie maar: *De musch en de vink zijn zangvogels.*

Waarom kunt ge dat doen? Zie maar eens naar het gezegde in de beide eerst opgegeven zinnen.

In het eerste voorbeeld zijn door het woordje *en* twee zinnen, en in het tweede voorbeeld twee zinsdeelen aan elkander gevoegd.

Beproof gij daaruit nu eens op te maken, wat voegwoorden zijn.

Verbind de onderstaande zinnen; maar zóó, dat het enkelvoudige zinnen blijven.

Gebruik de voegwoorden, die er boven staan.

Bij de meeste daarvan zult ge zinsdeelen moeten weglaten of door voornaamwoorden vervangen.

en

Mietje leert. — Johanna leert.

Kaatje breit. — Kaatje zingt.

God verzorgt menschen. — God verzorgt dieren.

of

Hij komt aanstonds. — Hij komt in het geheel niet.

Mijn neefje wordt timmerman. — Mijn neefje wordt metselaar.

Ik verwacht zijn vader. — Ik verwacht zijn moeder.

Willem zal u bezoeken. — Pieter zal u bezoeken.

Wij gaan deze week naar Amsterdam. — Wij gaan over veertien dagen naar Amsterdam.

Verbind ook de laatste drie paren zinnen met het voegwoord *en*, en geef op welk verschil daardoor ontstaan is in de beteekenis van die zinnen.

§ 5

Van den enkelvoudigen zin: *Zijn vader noch zijn moeder wisten er iets van* kunt ge twee zinnen maken. Zie maar: *Zijn vader wist er niets van. Zijn moeder wist er niets van.*

Die twee zinnen heeten **ontkennende zinnen**.

Hoe is het woordje *iets* veranderd, en waarom zou dat wezen?

Door welk woordje wordt de ontkenning in den eersten zin uitgedrukt?

Ik zag op een bord aan den weg staan: *Het is ver-*

boden hier niet te loopen. Waarom is die zin niet goed? Verbeter hem.

Verbind nu de volgende zinnen met het voegwoord *noch*.
Die man heeft geen brood. — Die man heeft geen geld.
Mijn vader is niet thuis. — Mijn moeder is niet thuis.
Dat kind kan niet lezen. — Dat kind kan niet schrijven.

Hier staat nog een voegwoord: *ook*. Verbind er deze zinnen mee.

Vader heeft zijn bezigheden. — Moeder heeft de hare.
In Zeeland groeit veel tarwe. — In Zeeland groeit veel meekrap.

Maak nu zelf eenige samengestelde zinnen, die verbonden zijn:

- a. door het voegwoord *en*; b. door het voegwoord *of*.
 c. " " " *noch*; d. " " " *ook*.

§ 6.

De volgende voegwoorden verbinden soms twee zinnen of zinsdeelen zóó, dat de eene zin een tegenstelling is van den anderen zin.

Maar, doch, echter. Verbind de volgende zinnen met een van die voegwoorden.

God spijst de vogelen. — Zij moeten er om vliegen.
Gerechtigheid verhoogt een volk. — De zonde is een schandvlek der natiën.

Fruit is gezond. — Onmatig gebruik van fruit is schadelijk.

Grif genoten weldaden in marmer, — schrijf beledigingen in sand.

Een zwijn is een morsig dier. — Zijn vleesch is smakelijk.

De gierigaard bezit de schatten niet. — De schatten bezitten den gierigaard.

Verbind de volgende zinnen door de voegwoorden:
want, gevolgelijk, daarom, dus, derhalve, immers.

Zalig zijn de barmhartigen. — Hun zal barmhartigheid geschieden.

Besteed den tijd goed. — Het leven is kort.

Die boom is dood. — Die boom kan geen vruchten dragen.

Dat kind heeft zeker kwaad in den zin. — Dat kind durft zijn onderwijzer niet aanzien.

Piet was ziek. — Piet is niet school geweest.

Hebt uwe ouders lief. — Gij hebt aan uwe ouders zooveel te danken.

In den tweeden zin, als hij door een van die voegwoorden met den anderen zin is verbonden, wordt de reden opgegeven, van hetgeen in den eersten zin gezegd wordt.

Maak zelf eenige samengestelde zinnen, die door een van die voegwoorden verbonden zijn.

§ 7.

Geef eens op, welke voegwoorden we in de vorige § hebben leeren kennen.

Die voegwoorden heeten **nevenschikkende voegwoorden**. En de zinnen, die er door verbonden zijn, heeten ten opzichte van elkander **nevengeschikte zinnen**.

Ontleed dezen zin:

Ik was toen een kleine jongen.

Wat is de tijdsbepaling in den volgende zin:

Toen dat gebeurde, was ik een kleine jongen?

Die tijdsbepaling is hier een volledige zin.

Een zin, die als bepaling van een anderen zin voorkomt, wordt een **bijzin** of een **ondergeschikten zin** genoemd.

Den zin, die bepaald wordt, noemt men **hoofdzin**.
Noem nu uit de volgende zinnen eens den hoofdzin en den bijzin op.

Als het tij verandert, moet men de bakens verzetten.

Let altijd goed op, wanneer ge onderwezen wordt.

Breng mij de tijding, zoodra ge die verneemt.

Waar uw schat is, zal uw hart zijn.

Denk, alvorens gij spreekt.

Al regent het varkens, Jan Salie krijgt er geen borstel van.

§ 8.

Lees nog eens de zinnen:

Ik was toen een kleine jongen.

Toen dat gebeurde, was ik een kleine jongen.

Tot welke woordsoort behoort het woord *toen* in den eersten zin, en waarom?

Voor watvoor een woord staat dus in den tweeden zin de bijzin in de plaats? We zullen dien bijzin een **bijwoordelijken bijzin** noemen.

Waarom denkt ge?

Het woord *toen* drukt nu geen bepaling uit. Het verbindt den bijzin aan den hoofdzin. Hoe moeten we het daarom noemen?

Wanneer een voegwoord een ondergeschikten zin aan den hoofdzin verbindt, zullen we het een **onderschikkend voegwoord** noemen. Dien naam zult ge zeker wel kunnen onthouden.

We zullen den opgegeven zin eens ontleden.

ik . . . . . ond.

was een kleine jongen . . gez.

toen dat gebeurde . bep. van *was een kleine jongen*.

dat . . . . . ond.

gebeurde . . . . . gez.

Woordontleding.

toen . . . . . ondersch. voegw.

dat . . . . . zelfst. aanw. voornw. onz. enk. 1ste naamv.

gebeurde . . . . . werkw. onoverg. van de zwakke verv. aant. w. 1ste verl. t. 3de pers. enk.

was . . . . . werkw. onoverg. onregelm. van de sterke verv. aant. w. 1ste verl. t., 1ste pers. enk.

ik . . . . . zelfst. pers. vnw. 1ste pers. mann. enk. 1ste naamv.

een . . . . . onbep. lidw.

kleine . . . . . bijv. nw.

jongen . . . . . gem. zelfstnw.

} mann. enk. l. naamv.

Ontleed de volgende zinnen :

De trekvogels komen terug, als het voorjaar begint.

Ik wasch mij, zoodra ik uit mijn bed kom.

Waar uw schat is, zal uw hart zijn.

Waar liefde woont, gebiedt de Heer zijn zegen.

§ 9.

Lees den volgenden zin :

Ik zal gaan, zoodra gij terugkomt.

Wat is in dezen samengestelden zin de hoofdzin, wat de bijzin?

We zullen beide zinnen eens onder elkander schrijven.

Ik zal gaan.

Gij komt terug.

Nu staat de bijzin als een hoofdzin. Is de beteekenis nu nog dezelfde? Welk verschil merkt ge in de beteekenis op?

Verbind nu de volgende paren enkelvoudige zinnen tot samengestelde zinnen door het voegwoord, dat er boven staat.

Op de linkerzijde van het blad staan de zinnen, die in de samenstelling als hoofdzin moeten voorkomen. De zinnen op de rechterzijde moeten als bijzinnen voorkomen.

Ge zult wel zien, waar de hoofdzin en waar de bijzin het best voorop staat.

Soms wordt de bijzin reeds in den hoofdzin door een bijwoord aangekondigd.

Ook dit bijwoord staat boven de zinnen.

toen.

Jan hoorde niet. — Jan werd gewaarschuwd.

wanneer

Men moet het ijzer smeden — Het ijzer is heet.

nu

Ik ben weer vroolijk. — Mijn vader wordt beter.

als

De wijsheid is in de kan — De wijn is in den man.

als

De hulp is dikwijls het — De nood is op het hoogst. meest nabij.

eer (dat)

Haast u — Het is te laat.

Zoodra (als)

Ik sta op — Ik ben wakker.

waar ook

God ziet ons. — Wij bevinden ons (ergens).

tot (dat)

Piet wacht altijd — Een ander helpt Piet.

Zoolang (als)

Wij moeten werken — Het is dag.

zoolang — tot (dat)

De kruik gaat te water. — De kruik breekt.

voor (dat)

Ik stond van morgen op. — De zon ging op.

terwijl

*Wij hebben elken dag — Zoo menigeen lijdt gebrek.
ons brood.*

sedert

Jan leert goed. — Jan komt trouw school.

Wanneer de bijzin door een bijwoord in den hoofdzin wordt aangekondigd, wordt veelal het voegwoord weggelaten. Zeg eens, bij welke van de opgegeven zinnen het voegwoord is weggelaten en bij welke het ook nog wel kan gemist worden.

Hoe wordt dan de samengestelde zin?

§ 10

Ook in nevengeschikte zinnen wordt dikwijls het verband der zinnen door bijwoorden aangewezen.

Dit geschiedt ook, waar twee of meer zinnen tot een enkelvoudigen zin verbonden worden.

Verbind de volgende zinnen maar eens, door de uitdrukkingen, die er boven staan.

niet alleen — maar ook

Karel houdt van spelen. — Karel houdt van leeren.

*Mijn vrienden moet ik — Mijn vijanden moet ik
liefhebben. liefhebben.*

niet slechts — maar ook

Ik moet beloven. — Ik moet volbrengen.

*Ik moet mijn ouders. — Ik moet mijn ouders lief-
gehoorzamen. hebben.*

ja zelfs

*Men kan door onmatigheid — Men kan door onmatigheid
de gezondheid verliezen.   het leven verliezen.*

nu eens — dan weder

*Vader vermaande hem — Vader bestrafte hem gestreng.
liefderijk.*

eensdeels — anderdeels

Ik ben er blij om. — Ik bedroef er mij om.

deels — deels

*Het leger werd vernield door — Het leger werd vernield
het zwaard.   door den honger.*

Geef uit de gemaakte zinnen op, welke daarvan tot een enkelvoudigen, en welke tot een samengestelden zin verbonden zijn.

§ 11

Lees den volgende zin:

Een mensch is gelukkig, wanneer hij tevreden is.

Wat is in dezen zin de hoofdzin?

Wat is de bijzin?

We zullen ook deze zinnen eens beide als hoofdzinnen onder elkander schrijven.

Een mensch is gelukkig.

Een mensch is tevreden.

Is het nu zoo onbepaald waar, wat er in beide zinnen staat?

En toch bevatte de samengestelde zin een onbetwistbare waarheid.

De laatste zin bevat de voorwaarde, waaronder de eerste zin waarheid bevat.

In de vorige oefening werd door het voegwoord *wan-*

neer een tijdbepalende zin aan den hoofdzin verbonden.

In den zin, dien we hier beschouwden, werd door hetzelfde voegwoord een voorwaardelijke zin aan den hoofdzin verbonden.

Verbind nu eens de volgende paren zinnen door de voegwoorden: *zoo — als — mits — indien — al — hoewel — als — dan — tenzij — niettegenstaande — of.*

Gij zoudt wel leeren. — Gij deedt uw best.

Wij maken vorderingen. We zijn oplettend bij het leeren.

Ik zal u helpen. — Gij doet uw best.

Spijzig uw vijand. — Uw vijand hongert.

De waarheid achterhaalt de — De leugen is nog zoo snel. leugen wel.

De vrome verliest den — Den vrome treffen rampen. moed niet.

Die man is ongelukkig — Die man heeft aan niets gebrek.

Ik zal het den meester vragen. — De meester komt.

Ik zal zeker komen. — Ik werd onverwachts verhinderd.

De man doet velen armen wel. — Die man is zelf niet rijk.

Hij werd niet gehoord. — Hij riep al.

§ 12.

Lees den zin:

Kornelis wordt niet geloofd, omdat hij zelden de waarheid spreekt.

Wat is de hoofdzin, wat de bijzin?

De bijzin noemt hier de reden van hetgeen in den hoofdzin gezegd wordt.

Als we den bijzin voorop zetten, dan wordt de zin:

Omdat Kornelis zelden de waarheid spreekt, wordt hij niet geloofd.

Welke verschikking hebben nu de deelen van den hoofdzin ondergaan, bepaaldelijk het onderwerp en het vervoegde werkwoord?

In den bijzin staat meestal het vervoegde werkwoord achteraan, of hij vóór of achter den hoofdzin staat.

Ge ziet dus, dat de bijzin wel aan zijn woordschikking te kennen is.

Welk voegwoord zouden we moeten gebruiken, om de beide zinnen als hoofdzinnen te verbinden?

Verbind nu de volgende paren zinnen door:

Nu — omdat — doordien — daar — zoodat — weshalve — opdat — dewijl — vermits — of.

Ik ga spelen. — Het leeren is gedaan.

Dat kind wordt door — Dat kind is dienstvaardig en ieder bemind. vriendelijk.

Die kinderen vorderen — Die kinderen verzuimen dikwijls de school. niet.

Wij kunnen niet in den tuin spelen. — Het heeft geregend.

Mijnheer was ongesteld. — Wij konden Mijnheer niet spreken.

De brug was stuk. — Wij konden niet over de brug. Oordeelt niet. — Gij wordt niet geoordeeld.

Eert uwen vader en uwe moeder. — Het ga u wel.

Gij zult niet leeren. — Gij luistert niet.

Wij eindigen. — De tijd is verstreken.

Laat ons zien. — Wij kunnen hem helpen.

§ 13.

Lees den zin:

Hij houdt zich, alsof hij mij niet hoort.

Wat is de hoofdzin? Wat is de bijzin?

Wat in den bijzin vermeld staat, wil de spreker niet als waarheid laten voorkomen. Hij wil daarmee enkel een vergelijking uitdrukken.

Verbind nu de volgende paren zinnen door de voegwoorden: *alsof — of — gelijk — als — even, als — hoe, hoe — zoodat — insooverre, als.*

Hij praat. — Hij weet al heel wat.

Hij kijkt mij aan. — Hij wil mij opeten.

Hij verliest zijn rijkdom. — Hij heeft zijn rijkdom gewonnen.

Hij loopt. — Een haas loopt.

Mietje is gekleed. — Moeder is gekleed.

Ik leer mijn vriend meer — Ik leer mijn vriend hoogkennn. *achten.*

Piet had zijn werk netjes — De meester betuigde zijn gedaan. *tevredenheid.*

Die muziek was fraai. — Ik kan er over oordeelen.

§ 14.

Lees nu deze zinnen eens:

Een tevreden mensch voelt zich gelukkig.

Een mensch, die tevreden is, voelt zich gelukkig.

Wat is het onderwerp in den eersten zin?

Waardoor wordt het woord *mensch* bepaald in den eersten zin?

Waardoor wordt het woord *mensch* bepaald in den tweeden zin?

De bijzinnen, die in oef. 7 tot 13 voorkwamen, hebben we bijwoordelijke bijzinnen genoemd. Hoe moeten we nu den bijzin noemen in bovenstaanden zin?

Door welk woord wordt die bijzin aan den hoofdzin verbonden?

We hebben datzelfde voornaamwoord reeds als een aanwijzend voornaamwoord leeren kennen. Als het dient om een bijzin aan den hoofdzin te verbinden, noemt men het een **betrekkelijk voornaamwoord**.

Ontleed den bijzin eens.

In welken naamval staat in dien zin het betrekkelijke voornaamwoord?

Het geslacht en getal der betrekkelijke voornaamwoorden komt overeen met dat der zelfstandige naamwoorden, die ze aanwijzen.

Ontleed nu de volgende zinnen eens:

De mensch, die God erkent en dient, geniet op aarde het grootste geluk.

Zij, die op God vertrouwen, zullen niet beschaamd worden.

Dieren, die op vier pooten gaan, worden viervoetige dieren genoemd.

§ 15.

In de vorige oefeningen waren de bijvoegelijke zinnen aan den hoofdzin verbonden door betrekkelijke voornaamwoorden, die in den eersten naamval stonden.

Ontleed nu deze zinnen eens, en geef op in welken naamval het betrekkelijke voornaamwoord staat en of het zelfstandig of bijvoegelijk gebruikt wordt:

De schilder, wiens beeld in Amsterdam staat opgericht, werd te Koudekerke geboren.

Da man, wien ik zooveel verplicht ben, is gestorven.

Het boek, dat gij mij gezonden hebt, bevalt mij uitnemend.

Maak gij nu eens vier zinnen, waarin de betrekkelijke voornaamwoorden voorkomen in de naamvallen van het meervoud.

Wanneer het betrekkelijke voornaamwoord een voor-

zetsel voor zich zou hebben, wordt het dikwijls door een bijwoord vervangen, vooral wanneer het op een zaak betrekking heeft.

Ontleed dezen zin maar eens:

Het land, waar ik geboren en opgevoed ben, is mijn vaderland.

§ 16.

Lees nu de volgende zinnen eens:

Degene, die het verlorene terug brengt, zal een ruime belooning ontvangen.

Degenen, die het gedaan hebben, zullen het moeten verantwoorden.

Dengenen, die God liefhebben, moeten alle dingen medewerken ten goede.

Datgene, wat ik gewenscht had, gebeurde niet.

Van welke woorden zijn de bijzinnen, die in bovenstaande zinnen voorkomen, bepalingen?

De voornaamwoorden: *degene, datgene* en andere, die evenzoo voorkomen, worden **bepalingaanduidende voornaamwoorden** genoemd.

De verbuiging van die samengestelde voornaamwoorden zal u geen moeite geven. Ge volgt maar weer den regel, dien we u bij de verbuiging der bijvoegelijke naamwoorden geleerd hebben. Als namelijk het lidwoord een *s* of *n* heeft, krijgt het daarmede verbonden voornaamwoord een *n*.

Ook andere voornaamwoorden worden als bepaling aanduidende voornaamwoorden gebruikt.

Lees deze zinnen maar eens:

Dat, wat ik u gezegd heb, is waar.

Zij, die hem kennen, eeren hem.

Wat is in deze zinnen het bepalingaanduidende voornaamwoord?

§ 17.

Lees nu al de zinnen eens, die in de vorige oefening voorkomen, met weglating van het bepalingaanduidende voornaamwoord.

De bijzin komt nu in al deze zinnen als onderwerp voor, en vervult dus de plaats van een zelfstandig naamwoord.

Hoe moeten we nu den bijzin noemen?

Ontleed nu de volgende zinnen:

Ik geloof, dat gij gelijk hebt. Ik weet niet, of het waar is.

In de zinnen, die we straks behandelden, was de bijzin een bijvoegelijke zin, dien we door weglating van het bepalingaanduidende voornaamwoord zelfstandig gebruikt hebben.

In de laatst opgegeven zinnen, vervult de bijzin geheel de plaats van een zelfstandig naamwoord.

Zulke bijzinnen worden door de voegwoorden *dat* en *of* aan den hoofdzin verbonden.

Ontleed nu nog de volgende zinnen eens:

Hij is niet, wat gij van hem denkt.

Ik verblijd mij, over hetgeen ik gehoord heb.

Beproof ook eens, of ge de bijzinnen, die in deze samengestelde zinnen voorkomen, door zelfstandige naamwoorden kunt vervangen.

§ 18.

We hebben u vroeger verschillende persoonlijke voornaamwoorden genoemd.

De persoonlijke voornaamwoorden: *ik, hij, zij, het,*

wij, gij, zij, worden gebruikt voor den eersten naamval.

De persoonlijke voornaamwoorden *mij, hem, haar, ons, u, hen, hun, ze*, worden gebruikt voor den derden en vierden naamval.

De tweede naamval van de persoonlijke voornaamwoorden komt weinig voor.

Van alle voornaamwoorden hebben we de naamvals-vormen nog niet geleerd. Wat ge thans reeds weet, zal u echter wel helpen.

Geef eens op, welke voornaamwoorden in de volgende zinnen voorkomen, en in welken naamval ze staan:

Een onzer zal vooruitgaan. Die vorst was machtig. In diens rijk ging de zon niet onder. De Chineezzen wonen in Azië. Dat volk is talrijk, maar diens geschiedenis is weinig bekend. Geheel anders is het met de Nederlanders. Dit volk is niet zoo talrijk; maar de geschiedenis dezes volks is van veel meer belang. Er waren (d) er vier. Die mij liefheeft, volge mij. Hij, wiens naam ik noemen zal, komt hier. De man, met wien ik sprak, is mijn buurman. De vrouw, die hier naast woonde, is verhuisd. De vrouw, wier portret daar hangt, woont tegenwoordig in Frankrijk. Een kind, dat zijn ouders niet eert, kan niet recht gelukkig zijn. Een kind, welks ouders over hem tevreden zijn, bevordert zijn eigen welzijn. Menschen, die eerlijk zijn, worden vertrouwd; maar zij, wier wandel bedriegelijk is, worden gewantrouwd. Wat zegt ge daarvan? Wie is daar? Wiens is dit beeld en dit opschrift? Draagt elkanders lasten.

(f 1,70). f 0,80.
 sterdam, met platen
 " 0,75.
 .. Huberts, Zwolle,
 2.—
 t. (f 190). " 1,25.
 ngen in de binnen-
 " 1,40.
 denis der aarde en
 n., met een groot
 " 2,40.
 P, Elliot Boswell,
 " 0,40.
 evensschers van den
 " 1,95.
 s Bosch, 1871, 2
 " 5,50.
 d, met vele hout-
 " 1,25.
 en in fabrieken,
 " 1,25.
 strukje van de be-
 r een onderwijzer
 " 0,50.
 eiden, 1869, met

Aaltje, de zuinige kenkenmeid, Nieuw nederlandsch ken-
Agron, Weiland en Landré, Nederlandsch fransk e
 Handwoordenboek. 's Hage, 2 dln. in 1. b.
Aimard, Gust, Vasthand; De Gondzoekers; De zwer-
 zeeschimmer; Het opperboofd der Aucas 2 dln., De Zone
 Spoorzoeker; De Arucaaniër; Edelhart; De pelsgagers
 Vrijbuiters; De Boekaniërs, Leiden 1868, 1. rijk verg. p.
Album van de schoonste en meest pittoresque Landschap-
 Zwitserland. 18 gelith. platen in 65 voorstellingen 80 oblong.
Alkoran der Liebe. Neu-fransische-Dichtungen von Hussein-Ali-Mirza. Den
 Deutschen gewidmet von Julius Almann. Fyf. 1861 cart. verg. op sneé f 0,50.
Almanak Asmodée, 1869 en 1870 Amst. p. jaargang.
V. Alphen, Hier., Dichtwerken met levensberigt door Mr. J. J. D. Nepveu.
 Utr. 1871 in. portret.
Alvensleben, L. von, Maria Monk, de zwarte non. 1853.
Andersen, H. C., Een gelukskind, vertaling door Meyr. Westreene Amst.
 1871.
 f 0,75.

Bij J. H. DUNK te Rotterdam verscheen de

- **TWEEDE DRUK** van:

TAALBOEKJE

VOOR DE

LAGERE SCHOLEN,

DOOR

J. DEN BROEDER & A. JANSEN.

Vier stukjes in 6 afdeelingen (bijeengenomen) . . . . . 50 Cents.
Spreekoefeningen daarbij behorende . . . . . 20 "

BEOORDEELINGEN.

(Slechts een paar uit den grooten voorraad.)

„De methode, hier gevolgd, is bij uitnemendheid praktisch. De voorbeelden . . . . zijn goed gekozen.”

Hoop des Vaderlands N°. 27.

„Dit doordacht en pittig werkje (levert) dus stof genoeg, maar uitmuntend bewerkt, met geregelde opklimming, met gedurige herhaling van het vroeger besprokene, telkens in anderen vorm.”

De Monitor N°. 3.

„Dit zijn zeer nuttige boekjes. Breedvoerig en duidelijk wordt de leerstof aangeboden en uit talrijke en welgekozene voorbeelden, wordt de theorie der spraakleer afgeleid.”

Le Progrès 13e Année N°. 7.

Dadelijk bij verschijnen werd dit werkje algemeen GUNSTIG besproken. — In weerwil van de zeer groote oplaag van den eersten druk was zeer spoedig een tweede druk noodig.